

mindenki mindent előlről kezd, mintha előtte nem történt volna semmi. Szerencsére Mészöly annyira szuverén elme, hogy az ismert szövegek is ismeretlen jelentésükkel fordulnak felénk az ő előadásában.

Ervényes ez Szajbély Mihály tanulmányára is annyi módosítással, hogy ő nem a lényegben mond újat, hanem egyes Csáth-novellák és a pszichoanalízis kapcsolatát illetően. Így magyarázza a szexuális komplex érzékenységével, eltolódásával a *Dénes Imre* című novella eseményeit; az ambíció- és a szexuális komplexum viszonyának alakulásával a *Tálay főhadnagyban* lejátszódó operettszerű színjátékot, s hasonlóan a *Rozi* cselekményét. A *béka* interpretációját a freudi álomelméletben találja meg, közvetlen vágyteljesülésként értékeli az *Egyiptomi Józsefet*. Külön figyelmet szentel a gyermekeket ábrázoló Csáth-novellák és a szerző orvosi tanulmányai között észlelhető összefüggéseknek, s ennek során az *Anyagyilkosság* jelképszerűségét is új szempontok szerint világítja meg.

Ismételnünk kell: új szempontokat kínál Szajbély, s amit észrevesz, figyelemre méltó, de még sem kísérli egy-egy novella átfogó esztétikai elemzését. Maga is jelzi, hogy egy-egy mű, kivált a korábbiak, jóval szélesebb körben mozognak, hogysem a pszichoanalízis patentjei révén teljes mivoltukban föltárhatók volnának. Jóllehet Csáthot a lélekelemző irodalom kategóriájában véli elhelyezhetőnek.

Különben ez a tanulmány is gyakran ismétli a már ismerős tudnivalókat. A boldog gyermekkor hiányáról, a békeidő utolsó évtizedeit aláaknázó rettegésről, Szabadka lelassult élettempójáról, a morfinizmus ideológiájáról, a pálya állomásairól (Budapesti Napló), a hanyatlás okairól. Mindebben annyi az új, hogy Szajbély szerint a novellista azért hallgat el, mert az írás szerepét átveszi a pszichoanalízis, Csáth önanalízise. A gondolat érdekes, s nem is érezzük alaptalannak, de meggondolandónak véljük, s még inkább azt a diagnózist, amelyet Mészöly is idéz, s amelyet a morfinizmus demoralizáló, minden munkát, alkotást értelmetlennek látató pszichózisáról Csáth lejegyzett. (18.)

Mindent egybevetve megállapíthatjuk, hogy ez a kiadvány — a bevezető és kísérő tanulmányokkal, jegyzetekkel együtt — a Csáth-mű utóéletének újabb fontos eseménye, s föltehető, hogy nagyobb lesz a sikere, mint a főművéké volt. Az extremitás, a morbiditás iránti mai figyelem is kedvét lelheti benne, de az író pszichológiai kultúráját és emberlátásának mélységét is kiterítve szemlélheti benne, aki erre hajlamos. Ebben a művtáiban azoknak is csattanós válasz, akik irtózáva a kutatómunkától, minden szövegpublikációt rosszhiszemű kajánsággal fogadnak: van még? Lám, van.

DÉR ZOLTÁN

FORRADALMI PUBLICISZTIKÁNK HÁRMAS KÖNYVE

PAP PAL—MAYER OTTMAR—CSEH KÁROLY: *Válogatott írások — Izab-rani spisi.*

Sajtó alá rendezte: Farkas Nándor.

Vajdaság Szocialista Forradalmának Múzeuma, Újvidék, 1978.

Ez a kétnyelvű könyv, amelyről itt szólni kívánunk, az utóbbi idők marxista könyvtermésének egyik legjelentősebbike, több szempontból is hézagpótló mű. A kötetbe gyűjtött írások nemcsak az egyenlőtlen

küzdelemben elesettek emlékét idézik, nemcsak forradalmi hagyományaink ápolását célozzák eredetükkel, de „időszerű üzeneteket is közvetítenek a szocialista öngazgatás társadalmának építésén munkálko-

dók számára" — mondja Petkovics Kálmán a kötet bevezetőjében, amelyben a válogatás általános jellemzését adja, ugyanakkor hű, találó ecsetvonásokkal pontos képet fest a korról, amelyben forradalmi publicisztikánk és irodalmunk változott darabjai születtek.

Három kiváló publicista életművéből nyújt válogatást a kötet, és bizonyára nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a forradalmárokkal foglalkozó részek, fejezetek külön-külön is, önmagukban is, önálló kötetekként is teljes értékű, kerek egészet alkotnának. Ezt a mozzanatot csupán a kötet gazdagságának az illusztrálásaként említjük, hiszen lényegében teljesen indokolt, kézenfekvő a szerkesztő koncepciója: mindhárom szerző a két háború közötti vajdasági — illetve jugoszláv — forradalmi munkásmozgalmak élharcosa. És nem csupán a küzdelmük, forradalmi célkitűzéseik, vágyaik voltak azonosak, de sorsuk beteljesedése is azonos: mindhárman a fasiszta vérengzés áldozataivá válnak.

Ez a csupán három szerzőre — három forradalmár alkotásaira — korlátozódó antológia némileg a két háború közötti forradalmi publicisztikánk antológiája is — s mindaddig, amíg egy teljesebb válogatás el nem készül, az is marad —, a forradalmi munkásmozgalmunk szervezését, erjesztését, a tömegek felvilágosítását és mozgósítását célzó, az engesztelhetetlen harc ihletésében született publicisztikánknak és szépírásunknak az egészhez, a (térbeni és időbeni) forráshoz viszonyított szerény gyűjteménye. Szerény gyűjtemény, annak ellenére, hogy a könyv 742 oldalnyi vaskos kötet!

Az olvasó könnyen felismerheti a kötetbe gyűjtött írások rétegeződését stílus, hangnem tekintetében egyazon szerzőnél is. Petkovics Kálmán erre külön is felhívja a figyelmet a bevezetőben: más természetű volt a legális sajtó és más az illegális úton terjesztett pártanyag; másként fogalmaz a szerző, ha a széles közönség számára ír (nemcsak a cenzúra miatt), másként, ha a „szervezettekhez” szól. Az előbbieket általában cikkek, tudósítások, míg az utóbbiak mélyebbre hatoló, tömörebben fogalmazott elemzések, értekezletekre szánt beszámolók, jelentések és egyéb illegális szövegek. Nem egy

közülük pártunk és forradalmi munkásmozgalmunk egyetemes történetének is fontos dokumentuma. (Így pl. Pap Pál *A technikáról és A titoktartásról* c. beszámolója, illetve korreferátuma.)

A legális sajtóban publikált írások érdekes, a kényszerűség szülte sajátossága a fontos, komoly mondanivaló sorok mögé bujtatása, vagy éppen virágnyelven való megszólaltatása, hogy csak a beavatott, az érintett értse, és értsen is belőle.

*

Kisebb megszakításokkal ugyan, de állandóan volt a vajdasági magyar dolgozóknak legális lapjuk, igaz, egyik-másik csupán néhány számat érhetett meg, mint pl. a Közakarat, Falu és Város, Fáklya, Vajdaság—Tovább és a Kritika.

A pilléreket tehát a Szervezett Munkás, a Népszava és a Híd jelentette, és a kötet legálisan megjelentetett anyagát is főleg ezekből a lapokból válogatták könyvünk szerkesztői.

Mayer Ottmár publicisztikai tevékenysége a Hídnél bontakozott ki, így érthető is, hogy írásai — egy kivételével — onnét valók. Egy írása — a *Művészet a közösség társadalmában* c. — való a Vajdaság—Tovább című lap 3. számából, amelynek egyik szerkesztője volt Hajdu Géza álnéven Laták Istvánnal, Illés Sándorral és Atlasz Jánossal együtt. Ugyancsak ő fogalmazta meg a „tovább”-programot is, amely még a Vajdaság címmel megjelenő lap 3. számában található.

Fankas Nándor Mayer Ottmár életpályáját a Híd történetével fűzi szorosán egybe: „Mayer Ottmár életútja a harmincas évek második felében szorosan egybekapcsolódik és összeforr a Híd történetével. Ez pedig szinte a folyóirat indulásától kezdve a betiltásig a legszorosabban egybefűződik Vajdaság és az ország forradalmi munkásmozgalmának fejlődésével és harcaival.” (162.) Ez a helyes felismerés vezérelte az életrajzírot az életpálya felvázolásában, ennek eredménye a „jól sikerült”, plasztikus ábrázolás, „a forradalmár és az elkötelezett köziró” reálisan megközelített alakja.

A két tematikai válogatás — *A spanyol nép az imperializmus áldozata* és *A Horthy-korszak Magyarországról* — jól illeszkedik a szövegkörnyezetbe, azt bizonyítva, hogy mindkét témakör tartósan foglalkoztatta a Híd főszerkesztőjét.

Ada forradalmi múltjának fáradhatatlan kutatója és krónikása, Urbán János Cseh Károly életét és forradalmi munkásságát mutatja be. Már az első sorokban sommázza mondanivalójának lényegét: „... ifjú tanító, az októberi forradalom harcosa, a Jugoszláv Kommunista Párt adatai szervezetének megalapítója, ... kiváló marxista előadó, publicista, író, amatőr festő, feltaláló, természetbarát, sportoló, politikai harcos szervezője, a forradalmi munkásmozgalom harcosa...” (490.)

Az 1974-ben megjelent munkájában — a *Fáklyafényben* —, amelyben ugyancsak Cseh Károly életét mutatta be, azt mondta, hogy „Cseh Károly teljes életrajzát megírni ma már lehetetlen”. (7.) S lám, mégis lehetséges volt 1974-ben is és újabban 1978-ban is: hiszen az egész embert, a teljes pályát magunk előtt látjuk, az egész emberiség boldogabb jövőjéért minden áldozatra képes, saját egyéni boldogságát és boldogulását is feláldozó forradalmárt. Lehetséges, hogy évszámokat és egyéb „pontosító” adatokat hiányol a szerző — de az életpálya ezek nélkül is pontos, teljes. Hiába sorolnánk fel az életpálya mérföldköveiként hiteles évszámokat, ha az alkat átélte rajzolata hiányozna. Ez „pontosít”, ez hitelesíti! Ez pedig benne van az írásban, és ezért jó *Cseh Károly élete és forradalmi munkássága*.

Cseh Károly húsz évvel volt idősebb Mayer Ottmárnál és huszonhárommal Pap Pálnál, természetes hát, hogy publicisztikai és szépirói tevékenységét is előbb kezdte: a Szervezett Munkás, a Vajdaság—Tovább, a Népszava és a Híd közölte írásait. A már a *Fáklyafényben* közölt válogatás nagyszerűen egészül ki az *Eszmeiség, osztályharc* című, a Szervezett Munkásból vett szemelvénygyűjteménnyel és egyéb újabban felkutatott anyaggal.

A könyv első fejezete Pap Pállal foglalkozik, életpályáját Vojislav Milin mutatja be. A szerző, habár kiváló ismerője a témának — monográfikusan is és regényes változatban is közreadta Pap Pál életrajzát —, könyvünkben mértéktartóan csupán a lényegesebb mozzanatokat érinti, azokat, amelyek összefüggésben vannak a „harcos tollú” publicista írásainak keletkezésével, kiegészítve azt újabb kutatásainak eredményeivel.

V. Milin helyesen járt el, amikor Pap Pál publicisztikájának legértékesebb és egyben nehezen hozzáférhető darabjait válogatta össze. Olyan közírásokról van szó, amelyek az illegális Mladi komunizmusban (*A forradalmi egyetemisták a fasiszta reakció elleni harcban*), illetve a Kommunizmusban (*Diaktüntetések a belgrádi egyetemen*) jelent meg, röpiratnak készült (*A parasztokhoz, akiket az embernéyző urak gyötörnek, Mi az igazság az egyetemen történtek körül*), vagy az V. Országos Párttervezetlet már ismertett anyagá. Nem lenne teljes képünk Pap Pál publicisztikájáról, illetve eszmei fejlődéséről a Tovább 5. számában megjelent első írásának (*A nemzetköziség dialektikus fejlődése*) ismerete nélkül, de ugyanúgy fontos a Hídban megjelent két írása (*Ar ellen, Szerbek és magyarok viszonya Vojvodinában*) és a Jugoszláv Királyság iskolapolitikájáról szóló, jegyzetek alapján rekonstruált írása is.

*

És végül még néhány megjegyzés. A könyv értékét, erényeit gyarapítja a gondos szerkesztői munka: a pontos információkat tartalmazó, szabatosan fogalmazott lábjegyzetek és az igényes név- és helységnévmutató.

A korrektor és a nyomda munkájára vet némi árnyékot a sok sajtóhiba, amitől éppen ezért most eltekintünk. Attól is eltekintünk, hogy e sorok írójának nevét a *Névmutató* Mayer Ottmár álneveként tünteti fel, bár ez már félrevezető is lehet.

Mindent egybevetve: nélkülözhetetlen, értékes, az említett apró hibák ellenére is igen hasznos és példamutató könyvvel gazdagodtunk.

PATÓ IMRE